

וביום השמיני ימול

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב ג).

"המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתתה בריתי בבשרכם לברית עולם: וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר". (בראשית יז יג-יד).¹

ספר החינוך מצוה ב, פרשת לך לך

לך לך יש בה מצות עשה אחת, והיא מצות מילה, שנאמר: "זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך הימול לכם כל זכר" (בראשית יז ז). ונכפלה בסדר אשה כי תזריע, דכתיב: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב ג). והרבה מצות כמו כן נכפלו במקומות הרבה בתורה, וכולן לצורך, כמו שפירשום חכמים זכרונם לברכה.²

ספר יראים סימן תב [דפוס ישן - יט]

מצות מילה - את ה' אלהינו נירא ונעבוד אשר חבבנו ושם בריתו בבשרינו וצוה שימולו ישראל את בניהם ואת עצמם בהיגדלם, דכתיב בפרשת כי תזריע: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". וכתב: "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלהים". וכתב: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף". ואמרינן בקדושין (פרק א דף כט ע"א) היכא דלא מהליה אבוה מחייבי ביי דינא לממהליה,³ דכתיב: "הימול לכם כל זכר". והיכא דלא מהלוה בי דינא, מחייב איהו לממהל נפשיה,⁴ דכתיב: "וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה".⁵

מסכת יומא דף כח עמוד ב

אמר רב ספרא: צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי.⁶ אמר רב יוסף: אגן מאברהם ניקום וניגמר?⁷ - אמר רבא: תנא גמר מאברהם, ואגן לא גמרינן מיניה?⁸ דתנאי: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב) - מלמד שכל היום כשר למילה; אלא שהזריזין מקדימין למצות, שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר" (בראשית כב).⁹

¹ כבר קדם לצייוי המילה בפרשתנו, הצייוי לאברהם בפרשת לך לך, ספר בראשית. ספר בראשית נקרא גם **ספר הישר** (ראה דברינו אלה בפרשת ויחי) שהוא "ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (עבודה זרה כה ע"א). עיקר מטרתו לספר את "תולדות כל הדורות הראשונים ... והתורה יכלול הסיפורים מתחילת בראשית, כי הוא מורה אנשים בדרך בענין האמונה" (פתיחת הרמב"ן לפירושו לספר בראשית) ולהציג לפנינו את "**שיחתו של עבדי בתי אבות**" שהיא "יפה מתורתן של בני" (בראשית רבה ס ח). אך יש בספר גם שלוש מצוות (אם לא נספור את שבע מצוות בני נח). שתיים מהן: פרו ורבו וגיד הנשה, אינן חוזרות בספרים האחרים (פרו ורבו כן, בדרשות חז"ל), בעוד שמצוות מילה חוזרת ונשנית בפירוש בפרשתנו, לאחר מעמד הר סיני. וכבר הרחבנו בנושא **מצוות טרום או טרום סיני** בפרשת לך לך בשנה האחרת. ושם נגענו מקצת גם במצוות מילה ועתה הגיעה העת להרחיב ולדרוש בה לעצמה.

² ספר החינוך המונה את סדר המצוות לפי סדר הפרשיות שבתורה, ממקם את מצוות מילה בפרשת לך לך, אבל מזכיר גם את הצייוי החוזר בפרשתנו: "ונכפלה בסדר אישה כי תזריע". כאן, לפני מתן תורה במעמד הר סיני וכאן לאחריו. את הראיה שלו ממצוות רבות אחרות שנכפלו בתורה צריך לחלק לשניים: מצוות שנכפלו לאחר מתן תורה בספרים שמות, ויקרא, במדבר ובעיקר דברים, ומצוות שקדמו למתן תורה, שכאלה אין רבות. לפני סיני, בספר בראשית, רק מצווה אחת שניתנה לאבות האומה במפורש ובאופן ברור (ולא בדרשות חז"ל כגון **מצוות שנצטוו במרה**). רק מצווה אחת נכפלה והיא מצוות מילה. ובוזה יש בהחלט למצוות מילה פן מיוחד!

³ אם האב לא מל את בנו, עובר החיוב לבית הדין (כל עוד הילד קטן).

⁴ ואם לא מלו אותו בית הדין והגדיל בינתיים, מחויב הוא למול את עצמו.

⁵ בהשוואה לספר יראים ולספר החינוך ראה ספר המצוות לרמב"ם שעיקר מקור המצווה, כולל עונש כרת על אי קיומה (יש רק שתי מצוות עשה בתורה שאי קיומם הוא בעונש כרת: מילה וקרבת פסח) הוא ספר בראשית ולא פרשתנו: "המצוה הרט"ו היא שצונו למול את הבן והוא אמרו יתעלה לאברהם (ס"פ לך) המול לכם כל זכר. וכתוב בתורה שהוא בכרת מי שמבטל מצות עשה זו והוא אמרו (שם) וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ...". כך גם ברמב"ם בראש הלכות מילה. וכן הוא גם בסמ"ג סימן כח: "מצוה על האב למול את בנו, שנאמר: וביום השמיני ימול". גם מהתלמוד והמשנה, שנראה להלן, אפשר להבין שהחידוש העיקרי בפרשתנו הוא הצייוי "וביום השמיני" ממנו לומדים הלכות רבות, אבל לא את עצם המצווה שכבר אברהם צווה בה. אבל ספר יראים (ר' אליעזר ב"ר שמואל ממיץ [הרא"ם], צרפת, מאה 12, חי במקביל לרמב"ם ולא ברור אם ראו זה את כתבי זה), משלב את שתי הפרשות: לך לך ותזריע ושזור את מקור הצייוי משתייהן. הוא אפילו מקדים את הצייוי בפרשתנו לומר לך: אדרבא, עיקר הצייוי הוא מפרשתנו והפסוקים מפרשת לך לך מוסיפים ומחזקים את הצייוי "וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

⁶ "תפילת (מנחה) של אברהם, היא משעה שהכתלים מתחילים להשחיר". הגמרא שם היא בעקבות המשנה של "האיר המזרח" (ברקאי) שתי תחילת העבודה ביום הכיפורים, אבל כאן, לדעת כל הפרשנים ולפי המשך הסוגיה, מדובר דווקא בערב של יום, והדיון הוא מתי מתחיל זמן תפילת מנחה. ועוד שואלים שם, הרי תפילת מנחה היא של יצחק ועונים שאברהם מייצג כאן את כל האבות. ואנחנו רוצים להמשיך ולהגיע לעניין שלנו - מצוות המילה.

⁷ "וכי אנו נעמוד ונלמד מאברהם?" - והרי אברהם קודם מתן תורה היה ואין ללמוד ממנו להלכה! ראה חידושי הריטב"א שם: "ואגן אתנאי אית לן למיסמך ולא על דברי האבות שהיו קודם מתן תורה, שהרי חכמים יודעים כי נתנה תורה ונתחדשה הלכה".

מסכת סנהדרין דף נט עמוד א

... אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני - לזה ולזה נאמרה. לבני נח ולא נשנית בסיני - לישראל נאמרה ולא לבני נח¹⁰ ... והרי מילה שנאמרה לבני נח, דכתיב: "ואתה את בריתי תשמור" (בראשית יז ט), ונשנית בסיני: "וביום השמיני ימול" (ויקרא יב), לישראל נאמרה ולא לבני נח! - ההוא למישרי שבת הוא דאתא: ביום - ואפילו בשבת.¹²

מסכת שבת דף קלא עמוד ב

אמר מר: מילה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר.¹³ מנא ליה לרבי אליעזר הא? ... אלא, היינו טעמא דרבי אליעזר: דאמר קרא: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב) - ואפילו בשבת. וליכתוב רחמנא במילה, וליתו הנך וליגמור מיניה! - משום דאיכא למיפרך: מה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה בריתות.¹⁴

דברים רבה פרשה ו סימן א, פרשת כי תצא

ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו, עד שיהא בו כוחו. וכשם שרחמיו של הקב"ה על האדם, כך רחמיו על הבהמה. מנין? שנאמר: "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן" (ויקרא כב כז). ולא עוד, אלא שאמר הקב"ה: "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (שם כח). וכשם שנתן הקב"ה רחמים על הבהמה, כך נתמלא רחמים על העופות. מנין? שנאמר: "כי יקרא קן צפור לפניך... לא תקח האם על הבנים".¹⁵

⁸ התנאים למדו מאברהם, מפסוקים שקודם מתן תורה, עונה רבא, אז אנחנו, האמוראים לא נלמד?
⁹ ראה דין דומה בפסחים ד ע"א בעניין בדיקת חמץ אם היא מהבוקר (ביום) או מהערב. הרי שלומדים מפסוקים מהאבות. אך דא עקא, שהלימוד כאן איננו על מצוות המילה עצמה, כפי שראינו בראשונים לעיל, אלא רק על המנהג הנאה להקדים ולהזדרז בקיום המצוות. את הדין שכל היום כשר למילה (וכן דינים רבים חשובים אחרים, כגון מילה שדוחה את השבת, שנראה להלן) לומדים מהפסוק בפרשה שלנו, את המנהג זריזים מקדימים למצוות, נלמד מאברהם. ראה בהמשך הסוגיה שם שלא נחה דעתה של הגמרא אפילו בלימוד זה מאברהם ומסיימת שהאבות קיימו את כל התורה, "אפילו עירובי תבשילים", אבל היא הנותנת שהם היו במעלה מיוחדת של אנשים שקיימו את התורה לפני מתן תורה, וכדברי הגמרא שם: "שאני אברהם דאיצטגנינות גדולה הייתה בליבו". וכל העניין צריך עיון נוסף. ע"פ, ראה דברינו קיימו האבות את התורה שבפרשת תולדות וכן תפילות אבות תקנום בפרשת וירא. ושם באמת נראה שיסוד התפילות הוא בסופו של דבר עבודת בית המקדש, והאבות אינם אלא אסמכתא.
¹⁰ ההיגיון הוא לכאורה הפוך: אם המצווה חוזרת ונשנית במתן תורה בסיני, משמע שהיא מיוחדת לבני ישראל, ואם כל תוקפה וציוריה הוא לפני מעמד הר סיני, ואיננה מוזכרת שוב, היא רלוונטית גם לבני נח. היסוד הוא עבודה זרה שנשנית בסיני וגם בני נח מצווים עליה, אבל מאידך יש קושי גדול עם מצוות אחרות, כגון יד הנשה שאינה נשנית בסיני ותוקפה רק לבני ישראל, מצוות פרו ורבו ועוד. ראה בסוגיה הסבוכה שם. ואנחנו מעוניינים במצוות מילה שבברור נאמרה לפני סיני ובסיני ובוודאי ייחודית לעם ישראל. שים לב אגב, שבדין זה, האבות נקראים בני נח! והרוצה להעמיק בסוגיה זו מוזמן לעשות כן.
¹¹ דרכם של מעתיקים ולמלבי"מים שהם מקצרים בפסוקים המצוטטים במדרש. הפסוק עד סופו הוא: "ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחרריך לדרתם". נראה שהמשך זה: "אתה וזרעך אחרריך לדרתם" הוא חשוב ביותר לעניינינו.
¹² הנה מצוות המילה שנשנית בפרשתנו, בסיני, ובכ"ז מיוחדת רק לבני ישראל! התשובה: הציור בפרשתנו, לא בא לצוות על המילה, אלא להוסיף בה דין חשוב שהיא דוחה את השבת (ראה המדרשים להלן). נראה לנו שזה סמך גדול לכל מי שרואה בפרשת לך לך, בציור לאברהם, את עיקר מקור המצווה, כשיטות הראשונים (הרמב"ם בפרט) שהבאנו לעיל, ולא כגמרא ביומא. האם באנו למחלוקת גמרות בנידון? ראה גם הפסוק המלא שהבאנו בהערותנו הקודמת.
¹³ ראה במשנה שם, ראש פרק תשעה עשר במסכת שבת רבי אליעזר דמילה, שיטת ר' אליעזר היא שלא רק המילה דוחה את השבת, אלא כל מכשיריה ומכשירי מכשיריה וצרכי צרכיה, לעומת שיטת ר' עקיבא המצמצמת למילה עצמה: "רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת - מביאו בשבת מגולה. ובסכנה מכסהו על פי עדים. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתין עצים לעשות פחמין ולעשות כלי ברזל. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת". אלא שלשיטת ר' אליעזר אין זה דבר ייחודי למילה דווקא. ראה שם שלשיטתו גם שופר, לולב, סוכה, מצה ועוד כולם הם ומכשיריהם דוחים את השבת (על מצוות הבאת העומר כולם מסכימים), ומצוות המילה מובאת בגמרא שם, לאחר כל השאר. נכון שלמילה יש פסוק מיוחד, אבל אין היא היחידה לשיטת ר' אליעזר. זה אותו ר' אליעזר בן הורקנוס, ר' אליעזר הגדול, שהעיד על עצמו שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו (סוכה כח ע"א). ממי שמע הלכה זו? מר' יוחנן בן זכאי?
¹⁴ בסופו של דבר, אכן מצוות מילה מיוחדת בדחייתה את השבת, עקב הפסוק המפורש בפרשתנו: "וביום השמיני ימול" ומשום ששלוש עשרה בריתות נאמרו עליה, ואי אפשר ללמוד בהיקש ממנה לכל שאר המצוות. עוד על מצוות מילה שדוחה את השבת ובהקשר של פיקוח נפש, ראה תנחומא (בובר) פרשת מסעי סימן א: "ומנין שפיקוח נפש דוחה את השבת, שנאמר ושמרתם את חקותי [ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם] וחי בהם (ויקרא יח ה), ולא שימות בהם, וכתוב במילה וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא יב ג), ואפילו בשבת. והלא דברים קל וחומר, ומה המילה שהיא אחת מרמ"ח איברים [של אדם], דוחה את השבת, כל גופו על אחת כמה וכמה". ולא הספיקונו לעיין היטב במדרש זה והקוראים מוזמנים לעשות כן ולהודיענו הבנתם.
¹⁵ ראה דברינו על מידות גזירות וטעמי המצוות בפרשת כי תצא, שם הבאנו מדרש זה כסיוע לשיטת הרמב"ם ואחרים הנותנים טעם למצוות שילוח הקן: "כי אין הבדל בין צער האדם בכך וצער שאר בעלי החיים" (מורה נבוכים חלק שלישי, פרק מח), בניגוד לגמרא בברכות (לג ע"ב) שאומרת שאין לעשות את "מידותיו של הקב"ה רחמים, ואינן אלא גזרות". הדגש כאן הוא על שבעת ימי החיות הראשונים באדם ובבהמה, תוך התעלמות ממה שקורה מהיום השמיני והלאה. האם קרבן הבהמה ומילת האדם הם דומים?

ויקרא רבה פרשה כז סימן א

זהו שכתוב: "אדם ובהמה תושיע ה' " - אדם בזכות בהמה תושיע ה'. אמרו ישראל: רבש"ע, כאדם אנחנו, כבהמה תושיענו. לפי שאנו נמשכין אחריו כבהמה, זהו שכתוב: "משכני אחריו נרוצה" (שיר השירים א) ... אמר ר' יצחק: משפט אדם ומשפט בהמה שוין. משפט אדם: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב ג), משפט בהמה: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן וגוי".¹⁶

מדרש תנחומא פרשת אמור סימן יב

אמר הקב"ה לישראל: בני, לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו השבת, שאין שבעה בלא שבת ואין מילה בלא שבת. אר"י: משפט אדם ומשפט בהמה, משפט אדם וביום השמיני ימול (ויקרא יב) ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה (ויקרא כב).¹⁷

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תזריע סימן ז

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב ג). אין כתיב כאן שיוציא הוצאות, ראה כמה ישראל מחבבין את המצות, כמה הן מוציאים הוצאות כדי לשמורן.¹⁸ אמר הקב"ה: אתם משמחין את המצות, אף אני אוסיף לכם שמחה, שנאמר: "וְיִסְפוּ עֲנָוִים בְּה' שְׂמֵחָה" (ישעיה כט יט). שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: איזה מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם? אמר לו: של בשר ודם נאים. א"ל טורנוסרופוס הרשע: הרי השמים והארץ, יכול אתה לעשות כהם? א"ל ר' עקיבא: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות, שאין שולטין בהן, אלא בדברים שהן מצויין בבני אדם. א"ל: למה אתם מולים? א"ל: אף אני הייתי יודע שאתה עתיד לומר לי כן, לכך הקדמתי ואמרתי לך מעשה בשר ודם הם נאים משל הקב"ה. הביא לו ר' עקיבא שיבולים וגלוסקאות,¹⁹ אמר לו: אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה בשר ודם, אין אלו נאים? הביא לו אניצי פשתן וכלים מבית שאן,²⁰ א"ל: אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה בשר ודם, אין אלו נאים? א"ל טורנוסרופוס: הואיל הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו? א"ל ר' עקיבא: ולמה שוררו יוצא בו? לא תחתוך אמו שוררו. ומה שאתה אומר: למה אינו יוצא

¹⁶ מדרש זה הוא על הפסוק בפרשת אמור: "שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמול". ומשם הוא גולש לדרוש את הפסוק בתהלים לו ז: "צדקתך כהררי אל, משפטך תהום רבה; אדם ובהמה תושיע ה' " וטובע את מטבע לשון המדרש: "אדם בזכות בהמה, תושיע ה' ". ומשם הוא ממשיך שם בסיפור המופלא על אלכסנדר מוקדון ומלך קציה שאמר לו: "בזכות בהמה דקה אתם ניצולים" – שם במקדוניה-יון. וכבר הרחבנו לדון במדרש זה, שנמצא גם בבראשית רבה לג א, בדברינו [אדם ובהמה תושיע ה'](#) בפרשת נח. אבל דרשת ר' יצחק המובאת בסוף המדרש עושה תפנית בהשוואה בין האדם לבהמה ומדברת על היום השמיני. בעקרון, גורל האדם דומה לגורל הבהמה, כשם שהיא ראויה לקרבן לה' מיום השמיני והלאה, כך גם התינוק ראוי למילה. בדרך זו הולכים מדרשים רבים. ראה קהלת רבה פרשה ג פסקא יט: "כי מקרה בני אדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד להם (קהלת ג יט) - לא כשם שמקרה אדם כך מקרה הבהמה? אמר הקב"ה: לא כשם שגזרתי ואמרתי על האדם: וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא י"ב), לא כך גזרתי על הבהמה? שנאמר: ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן וגוי' (ויקרא כב)". ובמדרש זוטא - קהלת (בובר) פרשה ג: "כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה - אמר הקב"ה: כשם שגזרתי על האדם ואמרתי: וביום השמיני ימול, כך גזרתי על הבהמה, שנאמר: ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן". ומגדיל לעשות מכולם, מדרש תהלים (בובר) מזמור קיב אשר מחזיר את הכל לאברהם אבינו: "במצותי חפץ מאד. שלא עשה את המצוה באנגריא, אלא בשמחה ... א"ל הקב"ה: המול ימול - ומל מיד ... אמר לו: קח נא את בנך - מיד וישכם אברהם בבוקר, חפץ לעשות מצוה בזריות. וכשנולד יצחק בן שמונת ימים הגישו למילה, שנאמר: וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים והגישו כמנחה על גבי המזבח, ועשה שמחה ומשתה, מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו היום שזוכה למול את בנו, כאבינו אברהם". אי אפשר להתעלם מהתמונה של הגשת הילד למילה בדומה להגשת קרבן על המזבח!

¹⁷ אם נחזור רגע לעניין השבת והמילה ולהשוואה של האדם עם הבהמה, גם על התינוק וגם על הבהמה עוברת שבת אחת במנוחה. אבל באדם, בתינוק, שבת שנייה כבר לא יעבור עליו כשהוא ערל ובמנוחה. אם היום השמיני חל בשבת (השנייה) – מלים. ועל הבהמה, אפשר שלא תעבור שבת שנייה כלל.

¹⁸ הקב"ה אינו מבקש שיערכו בריתות (והיום מהדרים גם בבנות) ברוב פאר והדר עד שנראים כחתונות ממש. בשמחה – כן כפי שהוא ממשיך, אבל בהוצאות מרובות – הקב"ה לא מבקש. אבל בני ישראל שמחבים את המצוות בכל זאת עושים שמחה ומוציאים הוצאות. ראה מדרש תנחומא פרשת חיי שרה סימן ז: "א"ר חוניה: כתיב ביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא ט), כשמל בנו, אפילו אדם ממשכן עצמו. משמח אותו היום, הוי אומר: והוספתי על כל תהילתך"

¹⁹ גלוסקא היא מאפה. ראה למשל: "אורח טוב מהו אומר? זכור בעל הבית לטוב, כמה מיני יינות הביא לפנינו, כמה מיני חתיכות הביא לפנינו, כמה מיני גלוסקאות הביא לפנינו כל שעשה לא עשה אלא בשבילי" (תוספתא ברכות פ"ק הלכה ב).

²⁰ אניצי פשתן הוא הפשתן הגס והבלתי מעובד כפי שהוא בטבע והכלים הם הבגדים הנאים שעושים ממנו. העיר בית שאן הייתה מפורסמת כעיר של מסחר (גם גידול?) של פשתן. ראה בראשית רבה כ יב: "ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ... ר' יצחק רביא אומר: חלקים היו בצפורן ונאים כמרגליות, א"ר יצחק: ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן". וראה עוד במדבר רבה כ כג שבנות מדין פיתו את נערי ישראל עם כלי פשתן מבית שאן: "בחור, אי אתה רוצה כלי פשתן שבא מבית שאן?". וראה גם בקהלת רבה א א את הדימוי על תלמיד חכם שסרח שהוא כפשתן מבית שאן שהתפחם שאין לו תקנה.

מהול? לפי שלא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד: "כל אמרת ה' צרופה וגו' " (תהלים יח לא).²¹

שבת שלום
מחלקי המים

---

²¹ כבר הרחבנו במדרש נאה זה בדברינו [מילה על המילה](#) בפרשה זו והראינו כיצד הוא משלים את בראשית רבה פרשה יא סימן ו: "פילוסופוס אחד שאל את רבי הושעיה, אמר לו: אם חביבה היא המילה, מפני מה לא נתנה לאדם הראשון?". ועד כאן הפעם.